

Henrici à Gunterrodt,
D E V E R I S
P R I N C I P I I S
A R T I S D I M I -
C A T O R I A E,

Tractatus brevis,
A D I L L V S T R I S S I M V M
P R I N C I P E M I O A N N E M
Ducem Megapolensem.

V V I T E B E R G E

Excudebat Matthaus Uelack.

Anno M. D. LXXIX.

EPIGRAMMA
IOHANNIS
MAIORIS D.

*Orporis in motu mentis se suscitāt ar-
dor:*

*Corpore non moto mens sua pressa
situ est.*

Ergo fatigabant variis membra incita luctis:

Segnia perpetuus corpora languor habet.

Sic color in vultu, calor est in corde tuendu:

Regulaq; in gestu curaq; habenda gradus.

Namq; decus pra se ferre omnia membra necesse

Nam violat gestus lumina casta procax. (est:

Instruit ad belli morem ars ludicra seuerum,

Atq; tegi obiecto corpus ab hoste docet.

Quare qui lucta rationes tradis honeste,

Corporis & vires, ingeniūq; probas.

ILLVSTRISSIMO
PRINCIPI A C D O
MINO, DOMINO IOANNI,
DVCI MEGAPOLENSI, PRINCIPI
vetustæ gentis Henetæ, Comiti Suerinensi, Do-
mino Rostochij & Stargardiæ Domino
suo clementissimo,
S. P. D.

IRVM FORTASSE VI-
deri poterat Illustrissime Prin-
ceps, quod hoc tempore au-
sus sim Celsitudinem tuam
compellare, in tam tenui præ-
sertim argumento: Sed facile,
vt spero, apud Celsitudinem
tuam excusabor, & ab omni sinistra suspicionis
nota apud candidos lectores liberabor, quod in
Excelstitatis tuæ nomen hanc meam scriptionem,
in qua leuiter defunctus sum, apparere voluerim,
si intelligent me huius negotij Patronum delegisse
heröem eum, qui in exercitatione luctæ, siue arte
dimicandi egregiam habeat cognitionem ac
A 2 vsum

vsus, hoc est, exercitatione præditus sit. Quapropter, id quod decorum est obseruasse me existimandus potius, quàm in temeritatis crimen vocandus sum: tantum abest vt obrectationem hac in parte metuam, cum apud intelligentem artis, de arte tractationem susceperim, cuius nimirum auctoritas meum conatum ab iniquorum sermonibus vindicare possit. Verum vt omnibus partibus ac numeris absolutam rationem artis huius traderem, in hac tractatione mihi propositum non fuit, sed commemorationem saltem, ac summa capita quædam de veris eius fundamentis strictim exhibeo, Neque enim omnes regulas, quibus solida eius cognitio nititur, in medium afferre mihi integrum fuit, ne aut palmam præripere ei, qui me ad eam disciplinam erudiit, aut laudem cognitionis, qua discipulo antecellit Magister, detrudere existimarer, in quem modum & Alciatus lib: de singulari certamine, Cap. 31. grauiter differit. Interea hoc saltem consilio hæc artis semina in lucem exire volui, vt alios ad vberiore frugem consequendam excitarem, qui, si certiore Theoriam vel artis huius probatiora initia haberent, propter vtilitatem publicam ea etiam in medium proferrent, quo & ab interitu liberari & à contemptu imperitorum

imperitorum vindicari hæc ingenua ac ingenuis
hominibus digna ars queat. Has autem com-
mentationes Excelsitas tua beneuolè accipiet, si
ad studium submissum meum erga se potius,
quàm ad splendorem earum respexerit: Sunt enim
si ex pondere suo censeantur tenuiores, quàm vt
tanti principis arbitrio satisfacere possint: si ex ar-
tis dignitate spectentur, tanto nomini non indeco-
ros: si ex studio meo, probandæ etiam erunt. Ve-
runtamen si hæc rudimenta, tanquam gradus pri-
mos artis luctatoriæ à me iactos, benigne comple-
ctetur excelsitas tua, fieri potest, vt & de voluntate
Magistri in hac arte mei, & ex industria mea per-
fectum, magisque solidum opus extruam, & fasti-
gium illi imponam summum. Benè & feliciter
vale. Datæ VViteberge ex Musæo, eo ipso die,
quo ante annos 1579. Filius Dei natus est, & as-
sumptione naturæ humanæ restituit nos Deo patri,
& perpetua gestatione ac sustentatione eiusdem
confirmat, nos sibi perpetuæ curæ esse.

T. Excels.

Submissus

Henricus à Gunterrodt.

AD ILLVSTRIS:
PRINCIPEM IOHANNEM
DVCEM MEGAPOLENSEM
commendatio palæstræ Nobil: à
G V N T E R R O D T.

*Obilibus sua fama Viris à stirpe, sed illam
Artibus vt geminant, stirpis decora omnia
vincunt*

*Dum quod origo refert Claros manus æmula in
Euocat, & sua facta nouis virtutibus effert (ausus
Gentis ad exortus, decus immortale per ipsas
Fert operas, claroq; operas exæquat Olympo*

*His tua se ostendit noua gloria, vt explicat armos
In pugnam, fortesq; rotat celerante lacertos
Congressu, supraq; humerosque caputque coruscum
Emicat in gladium, atq; agilem quatit ardua pinum.
Vnde per insignes HENRICE potentibus artes
Et stirpis decorisque tui virtutibus effers
Nomen ab exorsis, quod stirpe decoreque gestas.*

*Huic Musæ date vota piæ, date maxima honorum
Præmia, nam Clarijs floret dominator in armis.
Prima iuuenta genas cingit, sed robora cingunt
Brachia, & ad celeres impellunt omnia motus.*

Seu pugnare decet framea, seu pectus in hostem

Ferre

Ferre recens, motisq; ad praelia ludere signis
Fert grauis in sublime gradum, & spe præcipit ictum.
Vt iuuat insultus iterare, sed acriter omnes
Excipit insultus, & vulnere clarus adactò
Perstat, in aduersum quando fuit ire, frementemq;
Ira odijsq; simul vi præpete, & alite dextra.

Tale **DEVS** Musis decus addidit, atq; fauorem
Hunc nobis concessit, vt inclytum ad arma paratum
Ingenium subeat, clarisq; per arma lacertis
Floreat, & Musis solamen, vbi aspra fatigant
Fata, locoq; mœuere, armisque euincere certant.

Principibus data cura viris, data gloria Musis
Hec venit, & magna affectat tua nomina ad illos
Exorsus: **O IAN E** nouis tua nomina cæptis
Ingredere, atq; secundo operas pede magne disertas
Prosper adi virtute potens, animique præaltis
Dotibus illustris, nomen præsignibus effers
Indicijs sponte in famam, & decus arduum ituris,
HENIADVM qui stirpe domus satus, atq; potentu m
Faxq; nitorque Ducum, genus & tua nomina comples
Æternæ splendore domus, virtutibus, ausis.

Hec propria est vestrae data stirpis imago, per ausus
Quam dextræ referunt monumenta, per inclyta miscent
Dum virtute manus sua brachia, & hasta lacertos
Crebra subit ferienda, suis quò gloria ab armis
Constet, & ad stirpem sua vis alludat auitam.

O Mundi

O Mundi decora, & propria virtutis in annos
Exemplar memori quod Musa loquetur ab orsu
Perpetuum in seros æui venientis honores.
Ceu vos insignes ad sidera & æthera tollunt
Stirpis opes generisq; nitor præclaraq; Diuum
Munera, sic vestros quoq; tollunt carmina honores
Inclyte dux ô IAN E, tuos quia stemma per ausus
Magne feres, maiusq; dabis clarescere in æuum
Imperio, & claro generis splendore per æuum,
Cui GVNTERROIDVM noua fama vigente per
Quæ tenet à dextra laudem, ingenioq; decorem (ennem
Fert primæ documenta suæ virtutis, vbi ingens
Militat insigni iuuenisq; vigorq; palestra.

Clara Ducum sint clara manus præludia, & ausus
Adiuuet ingentes diuum manus incita ad ausus
Præsignes, quibus alta Dei stant nomina, & ausus;
Quod mea vota volunt, mea carmina, & arma palæstræ
Felici modo sorte ferunt, vbi clara per armos
Arma sonant, artesq; insignibus artibus assunt,
Quæ genus excelsum, & generis decora omnia vincunt.

DE VERIS PRINCI-
PIIS ARTIS DIMI-
CATORIAE.

DAlastricam siue dimicatoriam artē
omnium luctationum, quæ ad corpo-
ris exercitationem suscepta sunt, præ-
stantissimam, in usu minus frequen-
ti esse, insuperq; in contemptum apud Germania
populos, qui quidem fortitudinis commendatio-
nem adepti fuerunt, venisse, mirum certe non est:
cum pleriq; huius magistri tam malè hodie, pro-
pter dissolutam viuendi rationem & ignauiæ sus-
spitionem, audiant: Vt Galeno altero opus esset,
qui contra vitiosam Gymnasticam siue athleti-
cam calamum stringeret. Reipsa enim Heracli-
dem pugilem quidam referunt, quem immensi
propè cibi, potusq; capacem fuisse ferunt, non
enim reperiebatur par ipsi in potando, alios ad
ientaculum inuitabat, alios ad prandium, ad cœ-
nam alios, postremos ad commestationem, rece-
dentibus primis reponebantur secundi, omnesq;
B præsta-

præstabat unus. Ac licet multa veterum Athle-
tarum proferri possint eximia continentia exem-
pla, tamen eorum plurimi contrarium observant,
idq; laudi sibi ducunt, si intemperanter utantur
potu, & se in omni voluptatum cæno volutent.
In palestra plures sunt Chironomi & Acrochiri-
stæ, hoc est, qui motus gestusq; informant, ac um-
bratili quadam luctationis specie corpus atq; ar-
tem suam iactitare student, ad ostentationem so-
lùm comparati, nullam certam methodum in in-
stituendo observantes, imò ipsi certis regulis non
sunt instructi neq; astricti, sed quando manus
conferenda sunt, artis hoc certum experimentum
esse volunt, si furiosorum more clausis oculis,
quemadmodum de Andabatis memoria prodi-
tum est, sine artis ac mentis ratione plagas du-
cant: Et quoniam plerumq; armis non incidenti-
bus, sed rudibus in spectaculis publicis pugnetur,
tantum antagonistæ caput petunt, hancq; partem
corporis solummodò, cæteris neglectis, ipsimet
protegent, & brachiis, licet non sine periculo in-
terdum, ceu vallo muniunt, nihil interim solliciti,
sive

*sue punctim sue casim reliqua eorum membra
ab antimacho, hoc est, ab eo qui ex aduerso lu-
ctatur, feriantur, ut minimum usum talis ipso-
rum ars in vero certamine habere videatur.
Hinc fit ut plurimis spectatoribus persuasum sit,
haud ullam utilitatem asserre huius artis periti-
am, & quod de eiusmodi gladiatoribus verum
est, ipsi arti male ascribant: fundamento desti-
tutam iudicent, agilitatem corporis tantummodò
esse, & robur principalem causam putent. In
quo tamen non parùm à scopo aberrant. Habet
etenim hæc ars non minus quàm aliæ, certissima
& perfectissima (licet paucissimi hæc teneant)
fundamenta, de quibus aliquid in medium affer-
re decreui, breuiter quidem & eo ordine, ut anti-
quitates Græcas & Romanas, inuentores etiam
Palestricæ non penitus silentio præteream.*

*Gymnici ludi à Lycæone in Arcadia primùm
inuenti sunt, ut autor est Plinius lib: 7 cap. 56.*

*In Græcia autem primùm certamina insti-
tuta sunt, & celebratissima numerantur, Olym-
pia, Pythia, Nemea, Isthmia. Hercules enim*

B 2 Augea,

Augea, Elidis rege superato, repurgatoq; eius stabulo, in campis Olympiæ vicinis sacrum certamen instituit, quod quarto quoq; anno (vel ut Lycophrotis interpret asserit quinquagesimo mense) celebraretur, idq; eo consilio, ut in illo Gracia Iuuentus sese Pentathlo siue quinquertio exerceret, cursu scilicet, saltu, disco, castibus, & palaestra, iisq; veluti meditationibus vero certamini praluderet. Huic quinto die finis imponebatur, & victor (qui olympionices vocabatur) oleastro, qui ut Aristoteli placet, philostephanos dicitur, coronabatur, adeoq; magni ea gloria aestimabatur, ut plerosq; constet huiusmodi nuncio de filiorum victoria accepto, præ læticia in fata concessisse: tantum enim victori habebatur honoris, ut non per portas Urbis, sed per ruinas murorum in curru sublimis in patriam reueheretur. Inde Cicero pro L. Flacc: Acinas, inquit, pugil Olympionices, quod propè magis est, & gloriosius quàm Roma triumphasse.

Pythia Ludi Apollinares in Apollinis honorem instituti, ob cædem Pythonis serpentis nocen-

nocentissimi, aut ut Strabo lib: 9 scribit, hominis
sceleratissimi, cognomento Draconis. Ex hoc
certamine victor coronam lauream cum malis
reportabat. Nam quod Ovidius Pythiorum
victori Æsculeam coronam videtur tribuere, lib:
1 Metamor: cum ait:

Neue operis famam posset delere vetustas,
Instituit sacros celebri certamine ludos,
Pythia perdomitæ serpentis nomine dictos.
Hic iuuenum quicumq; manu, pedibusue, rotaue
Vicerat, Æsculeæ capiebat frondis honorem.

Id ex animi sententia non scripsisse illum,
sed ut commodiorem ad fabulam Daphnes face-
ret transitum, constat ex eo quod subdit: Non-
dum Laurus erat. Nemea, quorum victores
apio coronabantur, ita appellata à Nemea sylua
Peloponensi, in qua fieri consueuerunt in honorem
Herculis, qui leonem in ea sylua fertur occidisse,
seu multò magis in honorem Archemori pueri,
Lycurgi filii in ea sylua à serpente occisi. Isth-
mia, in quibus qui vicisset coronam ex pinu re-
portabat, Sic dicta ab Isthmo Peloponesi in cu-
ius faucibus celebrabantur non procul à tēplo Ne-

ptuni, in cuius honorem etiam instituta sunt à
 Theseo, ut Plutarcho videtur. Sic enim de insti-
 tutione horum ludorum in vita Thesei scribit:
 Theseus primus Neptuno certamen instituit,
 gloriariq, est solitus, ob Herculem Olympia Joui,
 ob se verò Isthmia Neptuno celebrari. Quod
 enim ibidem in Melicertæ honorē institutum est,
 noctu agebatur initiandi magis, quàm spectaculi
 speciem proferens. Vel potius in honorem Pala-
 monis (quem Latini Portunum vocant, unde &
 Portunalia dicebantur) ut ex Archia Poëta no-
 bili Epigrammate græco, de his quatuor certami-
 nibus, quod etiam hodie circumfertur, colligitur.
 Versus hi sunt:

τέσσαρες ἐστὶν ἄνῳρες ἐν Ἑλλάδα τέσσαρες Ἴσοι,
 οἱ δύο μὲν θνητῶν, οἱ δύο δ' ἀθανάτων.
 Ζῆνος, Λητοῖδ' αὖ, Παλαίμονος, Ἀρχεμόροιο,
 ἄθλα δὲ τῶν κότινός, μῆλα, σέλινα, πίττες.

Quatuor Argivis certamina sacra feruntur,
 Bina hominum natis, binaq, cœlitibus.

Phæbo, ipsiq, Ioui, Palemoni &, Archemoroq,
 Poma, Oleastra, Apium, præmia, pinus erant.

Hoc loco etiam notatu dignum est quod
 tradit Lucianus Athletarum & pancratiasta-
 rum

rum sortitionem describens, in argenteam (inquit)
calpin, id est, urnam coniciebantur minutula
sortes, faba non ampliores. Eo semper ordine
servato, ut binis eadem inscriberetur elementi no-
ta: pro athletarum numero sortibus item auctio-
ribus. Quum impenderet certandi tempus, pro-
dibant ex athleticis singuli sortem educturi, nec in-
spectandi productam ius erat, quando id prohi-
bebat assistens mastigophorus. Peracto autem
orbe, ambiens Alytarchus inspectabat sortes, atq;
ita dispensabat, ut qui alpha esset sortitus, cum
eo componeretur qui eandem eduxisset literam:
atq; ita deinceps homogrammi certaturi prodi-
bant. Fieri vero sic moris erat, si certaturi pares
fuissent. Quod si quinq; aut septem, conicieba-
tur in urnam solitaria litera, quae antigraphon
sive antigramma non haberet, Qui verò eam
eduxisset, residebat expectans quandiu certarent
alii, congressurus mox cum saligatis vigens ipse
atq; integer adhuc viribus. Quod sanè vel felicis-
simum censebatur. Dicebatur vero hic Ephedrus,
id est, ἐφεδρος quæ vox apud Sophoclem in Aiace
masti-

mastigophoro, indicat nouissimum. Cael. lib: 22.
cap. 18. antiq. lect.

In hisce verò certaminibus primarium locum sine omni dubio obtinuit palaestra, cuius tres praeipuae species recensentur. Prima $\pi\acute{\alpha}\lambda\eta$ lucta, unde $\pi\alpha\lambda\alpha\sigma\tau\acute{\iota}\kappa\omicron\varsigma$ luctator, qui aduersarium premere & retinere valet, graeci à concussione, Latini ita dixerunt à motu, unde etiam luxare. Creditur inuenta esse à PHORBANTE pædotriba Thesei Athenis, quod tamen aliqui ipsi potius tribuunt Theseo. Haud autem uno modo luctabatur. Aliquando amplexu mutuo ab illis & humeris, interdum consertis brachiis manu apprehensis, Item impulsu tantum certabatur & tractu, & pressione, & supplantatione, ut non caderetur concertator, sed prosterneretur. Secunda, Pugilatus: Pugil autem $\pi\acute{\upsilon}\kappa\tau\eta\varsigma$ græcè dicitur, qui pugno plagas impingere potest & solo percussu aduersarium prosternere. Primum certamen olim pugnis nudis factum est, itaq; $\pi\acute{\upsilon}\xi$ græcis, Latinis pugna, inde etiam pugnus, quoniam manus quæ erat antea passa, & $\mu\acute{\alpha}\lambda\iota\kappa\omicron\varsigma$, unde nomen habet,

habet, clausis digitis effecta est πύκνις densa. Pugnis deinde addita lora ad munimentum, propterea quod nudi cum ferirent, sæpe plus damni acciperent, quàm facerent. Ea lora græco vocabulo castus dicti, brevia initio, mox ne excussa exuerentur in ictibus, tum cubito tum humero alligebantur. Postremò ferrum plumbumq; assutum est sæuissimò spectaculo. Cerebrum enim ac guttur facillimè elidebant, idcirco aurium munimenta induebant, ἀμφοτέρω. Tota ars, ictum vitare non fuga, sed corporis inclinationibus & flexionibus. Tum autem ictum ictu excipere si sit fortior. Postremò ne inferre ictum frustra, concidebant enim plumbi pondere precipites acti, si impensius niterentur verberare. Tertia species: Pancratiū, ex lucta & pugilatu compositum, Pancratiaestes enim is dicitur, qui corporis totius conatu, omnq; virium contentione insurgit in pugnam, eapropter πάμμαχος quoq; vocatur, ad pugnam vocatus, Gellio teste, proiectis aliè brachiis consistit, caputq; & os suum manibus oppositis, quasi vallo præmunit: congressus inde par-

tim apprehendendo luctari, partim feriendo pugilem videtur agere. Theseus hoc genus creditur reperisse, quando in Creta absq; gladio Minotaurum aggressus est. (Cal. lib. 13. antiq. lect. Palæstricen quoq; totam inuenit, & ab eo profecta Palæstritarū disciplina, ab eius rei magistris celebrari cœpta, cum antea sola corporis magnitudine & robore certaretur, Hac ipsa etiam Cercionem, qui omnes alios secum pugnantes occidit, superauit, ut scribit Pausan. in Att. Quanquam antiquius hoc inuentum (græcorum tamen) esse videatur, quo etiam ab Hercule Antæus superatus fuerit, ut constat ex Epigrammate Dyothimi latine ab Andrea Alciato Jurisconsulto doctissimo sic redditum:

Conseruere manus valida in certamine luctæ,
Neptuni soboles, stirpsq; superba Iouis.
Præmia non illis lucenti ex ære lebetes,
Dicta sed alterutri vitæ morsu fuit.
Occidit Antæus, decuit victoria Graium,
Græcia enim Luctæ, non Lybia autor erat.

In Pancratio inter ceteros clarus memoratur

tur fuisse Sostratus Sycionius cognomento Acro-
cherstes, qui hoc Stratagemate fertur usus esse,
arreptis extremis aduersarii manibus eas frange-
bat, nec prius dimittebat, quàm sensisset eum de-
ficere. In lucta Leontiscus palaestrita Siciliensis,
haud alio more quàm Sostratus in Pancratio ad-
uersarios percellebat. Neq, enim colluctatione
sternebat, sed victoriam summis digitis colliden-
dis extorquebat. Hunc tradit Suid. institutum esse
apud Clearchum discipulum Euchiri Corinthii
& Chilonis Paterensis.

Apud Romanos deinde maximo in pretio
& summum ob studium celeberrimam fuisse
hanc artem ex eo certissimum est, quod non so-
lum gladiatores suos (qui venali sanguine in are-
na decertarent, quos magistri & institutores,
quibus Lanistarum nomen erat, ex seruorum
delectu ac libertorum comparabant, quorum ge-
nera quatuor, Retiarii, Secutores, Myrmillones,
Hoplomachi, qui ea potissimum causa in ludis cō-
mitti solebant, ut hoc spectaculo assuesacti tyrones,

cruentum hostem non expauescerent) habuerunt, sed in hoc munere etiam libera conditionis homines nomen dederunt, ut specimen virtutis animo insitum ostenderent. Imò postea, hac ipsa instructi multi inuenti sunt Imperatores, illustres viri atq; duces, qui monomachiam exercere soliti, & aduersus quemlibet Athletam robore contendere ausi sint, qualem Neronem, Traianum, Antonium & Seuerum accepimus, quos præterquam quod hac sola arte sanitatem conseruasse, fortissimosq; euasisse traditum est, ob hanc quoq; causam eos fecisse veritati consentaneum videtur, ut suo exemplo reliquos ad eiusmodi exercitia inuitarent. Veteres quoq; Germanos, qui semper antiqua etiam virtute & inuicto animi robore claruerunt, non in minori existimatione eam habuisse, tam certum est, ut probatione nulla indigeat. Scribit Saxo lib: 6. Hamam apud Saxones gymnicis palmis clarissimum habitum esse, adeo ut magno militari pompa tripudio ductus sit ad conflictum, & Starcathero inter Danos fortissimo, sed capulari oppositus. Quum

in conflictum ambo descendissent, astarentq³ hinc
& inde numerosi spectatores, ut suo victori gra-
tularentur, Starcatherus primo quidem insiliu
propter inualidas vires penè resupinatus est, ve-
rùm ubi tanquam ignominiam à se repellens re-
sumpsit vires, & se sibi restituit, medium Hama
corpus dissecuit.

Nunc autem ad nostra tempora veniam.
Et quia exterarum gentium nobilissimi pugiles
mibi prorsus sunt ignoti, ac tantum aliquorum
discipulos vidi & cognovi: Judicium de iis fa-
cere nolo. Quò ad Germaniam verò: Duæ fa-
ctiones extiterunt: una ex parte ut plurimum pel-
liones, & alii opifices cum his confœderati, quo-
rum etiam aliqui magistri in arte, præsertim gla-
dium tractandi, haberi volunt, qui ex speciali
Romanorum Imperatorum & Regum Privile-
gio, in nundinis Francofurdienfibus, quos in arte
excellere putant, & in eorum sectam qui iurare
volunt, eodem titulo insignire solent. Alieri his
oppositi plerunq³ studiosi bonarum disciplinarum
& aliarum artium minus sordidarum periti,

qui certè illis arte præstant, quamvis rarissimi etiam inter hos reperiantur, qui certum fundamentum habeant, & discipulos suos rationibus certis instituere possint. Repertus est ante annos aliquot Argentinensis quidam Joachimus Meier, qui conatus est firmas regulas demonstrare, & volumen etiam magnum hac ipsa de arte edidit germanico Idiomate, & licet aliquid intellexisse videatur, usum tamen istorum fundamentorum non commonstravit. De veris igitur principiis aliquid commemorare constitui, quod eo melius & facilius, ut spero, facere potero, quoniam & librum vetustissimum compositum à Monachis nobilibus (sicuti enim multi clarissimi Imperatores & duces belli vita ferè peracta, sese in monasteria abdere solent, ubi in otio sæpius recordantur præliorum, quibus præfuerunt & quando victi sunt, causasq; quomodo prævenire potuerint considerant, posteritati deinde scriptis consulere possunt: ita & nobiles quondam, qui plerunq; erant fortes & peritissimi tam in pedestri, quam equestri pugna, tandem veterani &

emer-

emeriti vitam monasticam elegerunt, propter con-
suetum autem laborem in otio vivere non potue-
runt, sed ad valetudinem tuendam certis horis
hac exercitia habuerunt, tandem certum funda-
mentum inuenisse eos mirum non est) describen-
dum & depingendū nactus sum, à Iohanne Her-
warto Herbipolensi, Zonario, & gladiatore cele-
brato, (cum quo magna familiaritas mihi inter-
cessit) per id tempus Principis Illustrissimi Fride-
rici VVilhelmi ducis Saxoniae Lanista, Qui illum
in monasterio Franconiae, cum militem ageret sub
Marchione Alberto se reperisse, mihi retulit. Et
quia informatore ad hanc artem usus sum fide-
lissimo Balthasaro (ramonio Polnauensi Pomera-
no, Medicinae studioso, & discipulo huius Her-
warti, non minus in hac ipsa scientia celebri, prae-
sertim si armis incidentibus pugna ineunda sit, tā
certa enim & indubitata artis suae habet prin-
cipia, ut neminem quondam reformidasset. An-
te semestre autem à pessimis nebulonibus scelera-
tissime vulneratus, sinistrumq; brachium mutil-
um ipsi redditum, dextra adhuc est practicus. In

armo-

*armorum autem generibus quibus tractandis
duarum manuum ministerio opus est, bonus theo-
ricus, & demonstratione satisfacere discipulis
potest. His ambobus verè gymnastarum com-
petit definitio à Rausio descripta, cum sic ait:
Lanistæ & gladiatores dicuntur, qui veram non
vmbratilem digladiandi artem profitentur: quiq;
numeros omnes impetendi, cædendi, inferendiq;
& vitandi vulnera, atq; etiam vbi punctim cæ-
simq; feriendum sit, discipulos docent, vt si quan-
do in pugnam prodeundum sit, tutentur se melius
& inimicos inuadant cautius. Tàm certò enim
eorum ars nititur fundamento, vt recessione &
corporis declinatione discipuli eorum, modo re-
ctè edocti fuerint, & diligentia sua practici eua-
dant, ad vitandos ictus haud opus habeant (cu-
ius rei non rarum specimen ostendit Doctissimus
D. Magister & strenuus dimicator Johan-
nes VVilhelmus Neunouuel Jenensis, eius ego
quidem comes & tanquam alier Pyrrithous, ac
quasi amulus studiorum fui, meruo autem illi
palmam do, vix enim simulachrum aliquod in-
signis*

*signis ipsius fortitudinis referre possum. A quo
vinam Theseo in hoc meo scripto adiuvare po-
tuissem) Quamvis modus ille exteris nationibus
usitatissimus, minimè improbandus, sed suo loco
summa laude digna sit illa agilitas. Ut igitur ad
rem ipsam accedam, Definitionem tantummo-
do Palastricæ sive potius dimicatoriæ artis tradam,
in cuius tamen explicatione non pauca de funda-
mentis attingam. Sit itaq; hæc descriptio.*

DIMICATIO est ingenua, virilis & nobilis-
sima ars Gymnastica, Ex principiis naturæ, certissi-
mis fundamentis, perfectissimisq; figuris demon-
strata, quæ & gladiatori, & militi, cuicumq; deniq;
ad se, in Pancratio, prælijs & monomachijs, qui-
buslibet armis manuarijs, nec non colluctatione,
fortiter defendendum, & de Antagonista, vel ho-
ste, aut aduersario, victoriam reportandam pro-
dest. Exercenda sanitatis conseruandæ, & robu-
sti corporis habitus acquirendi causa, gloriæ quoq;
ac virtutis gratia.

*Dimicationem appello. Plerunq; enim di-
mico accipitur pro pugno, quod proprie fit re, Et*
D quia

quia Monachi probatissimi huius artis scriptores ita nominant, qui eam sic definiunt:

Dimicatio est diuisarum plagarum ordinatio. Pono genus, quod sit ars, constat etenim ex collectione praeceptorum, iisque arctissimis concluditur. Dico Ingeniam, quia inter liberales artes, quae solum ingenii, non manuum ministerio peraguntur, non potest numerari, cum ad hanc corporis maior quam animi habitus requiratur: quia tamen firmissimis principiis, regulis perfectissimis & ingeniosissimis nititur, merito hunc titulum sortitur, nec inter mechanicas siue illiberales recensetur, nam & Iureconsultus l. 4 ff. de his qui notant. infam, inquit, quod Iulius & Cassius responderunt: Athletas omnino artem ludicram non facere. Item: Virilem, quod strenuos viros maxime deceat, & fortitudinem non parum in iis augeat. Addo: Nobilissima Gymnastica, Platonem secutus, qui tanti eam fecit, ut caeteris exercitationum generibus, pro offensione simul & defensione praeponeret, nec ulla exercitatione inferiorem hanc esse, aut minus labo-

laboriosam velit. Sequitur, Ex principijs naturæ. Oculari videlicet demonstratione, qua tam certa est, ut nemo *κοίνας εἰς τοιαύτας* habens, siue ratione naturali præditus negare possit, præsertim cum omnis intuitiva noticia sit optima definitio, ac re ipsa comprobari & verberibus demonstrari queat, si verbis fides non habeatur. Certissimis fundamentis, Ex partitione videlicet tum corporis humani tum armorum vsitatorum, iuxta versiculum:

Omnis pancratio certans distinguere recta
Corpus & arma simul diuisione sciatur.

Wer recht wil fechten vnd Ringen/
Der teil den Man/vnd auch die Klingen/
Wird er mit ringn / vnd fechtm bestan/
So ers vorm Man wol brauchen kan.

Ad corpus quod attinet diuiditur hoc in membra debilitata & firmita. In partes item quæ sunt vel fiunt læsioni obnoxia propinquas & remotas. Ubi etiam docetur, quomodo se possit quisq; intendere ad firmitatem, de quo Cicero aliquid 2 Tuscul: Exclamant, inquit, quàm

Teilung
des Leibes/
In die
Stercken
vnd Sch-
wechen/
In nechste
vnd weite
ste blößen.

D 2 maxime

maximè possunt, cum exercentur Athleta. Pugiles verò etiam cum feriunt aduersarium, in iactandis castibus ingemiscunt, non quod dolcant, animæ succumbant, sed quia in profundenda voce omne corpus intenditur, venitq; plaga vehementior.

Armorum autem vsitatorum genera varia sunt, quorum præcipua nomina, ut maximè potero, propria recensebo. Primum in usu est

Dasseter,
Sebel.

Dussaten/ quod genus vocare licebit, Acinacen siue Harpen, forma etenim conuenit: præterea à Thussagetis populis in Scythia ultra Sauromatas, qui sicuti Persæ tam breuib; falcatis ensibus vsi sunt, germanicum nomen videtur esse translatum. Quo ad ipsum exercitium, siue effectus consideretur siue ipse certandi modus, non multò dissimile videtur à castuum pugna, si modo castus fuit genus clauæ, ut volunt aliqui, Aliter autem describit & depictos proponit Doctissimus Hieronymus Mercurialis lib: 2 de arte gymnastica cap: 9.

Secundo:

Secundo: Gladius, machara, Xyphomachara, Romphaa siue ensis. Repertores Cureta.

Schlacht-
schwerdt/
Langsch-
werdt.

Tertio: Hasta quam inuenerunt Lacedemonii qui boni potius gladiatores, quàm sortes milites dici maluerunt.

Beiden =
Feuster.
Langer
Spies.

Quarto: Hastile, aut Venabulum, cuius inuentor Piseus.

Halbst. an =
gen.
Feder oder
Rnebel
Spies /

Quinto: Bipennis, quiris, securis Romana vel Amazonia. Penthesilea enim Amazonum regina inuentrix esse perhibetur.

Hellpart:

Sexto: Cestra, quod genus non minimum etiam vsum habet in equestri pugna.

Streit =
art.
Fausch-
mer.
Reithaa-
mer.

Septimo: Pugio, sica, clunaculum, Parazonium.

Dolchen/
Stosdes-
gen / Ste-
cher.

Octauo: Framea Rappier.

Nono: Framea chirotheca ferrea ex lorica addita sinistra, quod genus Italica valde est commune.

Rappier
vnd Ban-
gerhentz-
schuch.

Decimo: Framea adiuncto pallio, apud Hispanos fertur præ ceteris esse vsitata.

Rappier
vnd man-
tel.

Undecimo: Framea dextra, pugio sinistra,

Rappier
vnd Dolch.

D 3 apud.

apud Gallos & omnes ferè exterarum nationes frequentissimum genus armorum.

Kappier
und Bus
stier /
Schildt/
Tarsch
en.

Duodecimo: Framea coniuncta pelta, parma, clypeo, (quem repperunt PROETVS & ACRISIVS inter se belligerantes, siue Chalcus Athamantis filius) vel Scuto (quod Herodotus lib: 4 putat ab Aegyptiis græcis esse traditum) Apud Scotos hodie & Anglos in usu: In hoc genere nouum aliquid inuenit Pyttacus Philosophus Mitylenæus, vnus ex sapientibus tempore Cræsi regis. Certantibus enim Atheniensibus atq; Mitilenæis, ipse aduersus Phrinonem Athenensium ducem dimicaturus propter finium controuersias, singulari illum certamine interfecit (ex quo constat non caligatos tantummodo in monomachiam prodiiisse & hac in arte præstantes fuisse) Rete enim occulte sub Scuto allato impedituit aduersarium & implicuit, unde etiam Retiariorum nomen, & certaminis illius præmii initium profectum existimatur. Memini quoq; præstantem illum pugilem Johannem Heruarium aliquando de eiusmodi rete sub scuto ha-

to habendo, ad inuoluendum aduersarium apto, mentionem fecisse.

Decimotertio & ultimo. Duo gladii, *Mu-* Zwey
Rapier
zu gleich.
crones, siue Framea tam in sinistra quàm in dex-
tra, quod summum armorum genus est & pra-
stantissimum.

Quod ad pugionem & Acinacen attinet, propter minus iustam longitudinem diuisio armorum nullum locum habet, sed ex partitione corporis tantum ducitur demonstratio, & in his plerunq; res tendit ad luctam & artem deiectionariam, ubi Embola, Parembola, Paratheses & Ringen
und werf-
fen.
Systases requiruntur, item membrorum distorsiones circumnexionesq;: De quibus Strategematibus nullius vestigia secutus edidit librum elegantissimum (licet rationes fundamentales figuris non semper sint addita, sed plurimis in locis omissa) sub nomine & Patrocinio Illustrissimi Ducis Johannis Electoris Saxoniae, nobilissimus Fabianus ab Auerswaldt, Anno 1539. In cæteris tam armorum distinctio, quàm corporis Sectio maximum usum obtinet.

Diui-

Teilung
der Klinge/
In gang
und hal-
be Sch-
neide /
In Sterck
und Sch-
wäch /
In mittel
der Sterck
und mit-
tel der
Schwäch.

Dividuntur autem arma primo: in manu-
brium siue capulum, cuspidem & veru, quod rur-
sum in acies duas diuersas, & in partes duas præ-
cipuas firmam & debilem, inter quas medium
veru est. Quæ partes iterum subdividuntur
suis mediis. Ex quo sequitur positis tribus me-
diis, necessario poni quatuor extrema. Ex his
autem solidissimum fundamentum deducitur, &
totus fere nucleus artis in hoc consistit, Non mi-
nimum etiam usum habet versiculus:

Extremis vitium, medium tenere beati.
Additur postea in definitione, Perfectissimis figu-
ris demonstrata. Quod intelligi debet de circulo
præfixo. Nam ex circumferentia ducitur hæc
demonstratio, Quod sicuti in Sciomachia cuspi-
s non debet euagari extra hanc, ita in hoptoma-
chia spatium corporis aduersarii semper sit inten-
tus.

Econtra vero ex centro, Quod sicuti cuspi-
s intra circulum & corpus antimachi manere, ita
in proprio corpore manus tanquam regimen reti-
neri debet, alias partes aliquæ sunt obnoxia lesio-
ni,

ni, consequenter etiam quoniam centrum est & manet quasi immobile, omnesq; regit ictus, alia quoq; ex hoc puncto sequuntur demonstrationes, quas describere non est huius institui. Ex Trichhaw
zu dem
Mann
los.
diametris docentur plagæ vehementiores, quas etiam monachi simul protectiones, siue ut isti vocant, custodias (quibus generaliter omnes dimicatores, imò omnes homines tenentes gladium in manibus etiam ignorantes artem dimicatoriam, necessario utantur) esse volunt: De quibus quoq; hos composuerunt versiculos:

Septem custodie sunt: sub brachio incipiendæ,
Dextraliq; humero datur altera, terna sinistro,
Da capiti quartam, dextro da latere quintam,
Pectore da sextam, postremaq; sit tibi Langort.
He septem partes ducuntur per generales
Tres quæ præcedunt, reliquæ tantum fugientes.

Punctiones item & plagæ simul ex iisdem Stich und
Haw auff
einander.
lineis diametralibus demonstrantur.

Ex Semidiametris à circumferentia vsq; ad Halbe
Haw vor
dem Mann
an der
Kling.
centrum discuntur primo: Ictus conducibiliores, tutiores, & artificiosiores, qui propria acie ducuntur,
E cuntur,

cuntur, & hac aciei diuersitate discernuntur,
 ubi mirabiles pleriq; sunt pugiles, præsertim, quo
 ad Frameam, una enim tantummodo acie utun-
 tur, cum tamen etiam altera, certè non DICIS
 causa sit fabrefacta. Secundo: punctiões supe-
 riores, inferiores, & mediæ ab utroq; latere du-
 cenda, duplici modo: sine protectione & cum
 protectione. Ingeniosissima autem punctio-
 nes demonstrantur ex forma speciali, ideò extra
 circulum posita, ne hunc inturbet, aliàs enim ex
 semidiametris etiam inter se doceri possunt.

Stich mit
 blöße/
 Stich mit
 versatz-
 ung.
 Gewundes-
 ne Stich.

Haußper-
 ren/

Nachstich/
 Nachhaw.

Stichper-
 ren.

Ex Triangulo demonstrantur protectiones
 omnium plagarum siue ictuum, quas reuerbera-
 tionibus fieri necesse est, Nec non punctiões &
 ictus sequentes uitationes plagarum.

Ex Hemicyclo: Auerisiones punctiõnum,
 siue fixurarum, ut vocant Monachi nostri.
 Duobus coniunctis armorum generibus ducitur
 demonstratio protectionum & auersionum, ex
 ambobus Hemicyclis in circulo distinctis, & ali-
 qua etiam ex parte ex Triangulo. Circuli mi-

mi

mi paruis lineis ducti, sicuti etiam Hemicycli duo, qui coniuncti integrum constituunt circum, indicant tria media, de quibus dictum est in diuisione armorum.

Quae deinceps ponuntur, ad usum & finem pertinent, Quod enim huiuscemodi concertationes, in quibus rudia tela usurpantur, maximam & ad belli peritiam, & ad alias necessarias defensiones in periculis utilitatem praestent, nemo, qui hisce temporibus eorum professores spectauerit, negabit. Imò Cicero etiam de Orat: Ludicram artem armorum & militi & gladiatori prodesse affirmat. In duellis autem quondam concessis summopere ~~monomachiam~~ adiunxisse, ex eo manifestum est. Quod Imperator Fridericus II monomachiam, qua vulgariter duellum dicitur, paucis quibusdam casibus exceptis locum amplius habere noluit, eo potissimum motus, quia vix inquit, aut nunquam duo pugiles inueniri potuerunt sic aequales, ut vel in totum alter alteri non sit fortior, vel in aliqua parte sui vigore maiori & potiori virtute, vel saltem ingenio

alter alterum non excedat, Insuper etiam ex hoc:
Quod cum Longobardorum more hæc essent in
frequenti usu, multi sub Justicia clypeo perire.
Quanquam igitur hodie apud nos Christianos
haud admittantur duella, tamen maximum u-
sum præbet ubi exoriuntur rixæ, siquidem nemo
diutius quietus esse potest, quam vicinus eius
velit, ut est in vernaculo & vulgo trito prouer-
bio. Item in prouocationibus, ubi ad defensio-
nem fama, honoris, & existimationis necessario
interdum ad arma deueniendum est. In om-
nem deniq; euentum hæc ars prodest, si modo
quis ea non abutatur, sed ad legitimam duntaxat
defensionem adhibeat. Vbi tamen nemo cogitur
expectare primum ictum. l. 3 § 2 Vers. sufficit
ff de vi & vi armat. l. 2. ubi Ang. l. 3. l. 4. l. is
qui C. de siccar. Fas. post Bald. in l. 3. num. 11.
12. 13. ff de Iust. & Jur. melius enim est præue-
nire quam præueniri, & satius est intacta iura
seruare, quam post vulneratam causam reme-
dium querere. l. fin. C. in quib. cau. in int. rest.
non est neces. Neq; fugere tenetur quisquam &
propter

propter periculum, & quia est ignominiosum, in primis si sit nobilis in quem sit insultus. Bart. l. 1. num. 8 cum seqq: & Bald. num. 12. C. Vnde vi. & in l. ut vim ubi Jas. num. 38 dicit esse communem ff de iust. & iur. Tiraq: de nobilit. cap. 20 num. 64. VVesenb: fCtorum totius Germania facile princeps, ac præceptor noster incomparabilis, consil. 19. 1. part. num. 17.

Dicitur armis manuariis quorum genera varia superius recensui. Nec non colluctatione. Einlaufs
fen. Quando enim alter alteri non vult cedere, sed mutuo inter se insurgunt & propius concurrunt, nullus pene usus est armorum præsertim longiorum, Sed lucta incipit, ubi alter alterum conatur deicere vel prosternere, & aliis multis variis modis ledere & superare.

Postremo adduntur. Exercenda sanitatis conferuandæ causa. Quantam enim commoditatem afferat hoc exercitium sanitati, vel ex eo intelligere licet, quòd valere pugilicè siue pancraticè atq; athleticè, pro eo quod est prosperrima va-

letudine vii, apud Plautum & alios usurpatur.
Satis clarè etiam monstrat Galenus 2 de tuend.
valet. cap. 11. & 12. Gymnasticos tam armorum
quàm umbra pugnam proposita sanitate usur-
passe, ubi etiam ad exercenda brachia atq; crura
sciomachiam (in qua celebratus est Glaucus
Carystius, non minus enim in umbra pugna ex-
cellens, quàm strenuus athleta in pugillatoria
erat, ideoq; ei statua habitu formaq; in umbra
pugnantis, erecta est, ut Pausanias narrat) com-
mendat. Hoplomachiam vero à Damea inuen-
tam multorum membrorum optimo statui confer-
re tradit. Præterea cum Gymnastica conserva-
tiue Medicinæ partium haud ignobilissima ex
Galen sententia, imò præcipua & præstantissi-
ma sit, quæ curatiuam partem tanto excellere vi-
detur, quantò medicamenta ipsa ab exercitatio-
ne superantur, hæc autem, vel Platone ipso teste,
inter reliquas exercitationes faciliè principem lo-
cum obtineat, nemo, & ad auerendos futuros
morbos, & ad custodiendam præsentem sanita-
tem, & ad valetudinarios reficiendos (quæ tres
partes

partes vniuersam conseruatoriam efficiunt) incredibilem utilitatem eam afferre dubitabit. Si quidem hac & alia effecta huius & totius gymnastica, uberrimè doctissimè & omnium quoq; primus demonstrauit clarissimus Hieronymus Mercurialis Medicus & Philosophus summus, professor Palauius, in libris suis de arte Gymnastica. Et robusti corporis habitus acquirendi. Plato enim in Lachete inquit: Iuuenibus conducere ut armis pugnare discant, quoniam sic habitus corporis robustus acquiritur. Et Aristoteles lib. 8. Polit: precipit, Adolescentes gymnastica vacare debere, ut fiant exercitatiores firmioresq;. Gymnastica autem nomine Plato lib. 7. de legibus omnes exercitationes bellicas contineri docet, eamq; diuidit in saltationem & luctam. Gloriæ quoq; ac virtutis gratia. Quæ sunt verba Iurisconsulti in d. l. 4. ff de his qui notant. infam. Athletas gloria & virtutis gratia hoc facere, & ita generaliter omnes opinantur, & utile videtur, ut neq; Xystici ignominiosis habeantur. Quæ lege gladiatores aliqui nostro tempore

tempore ex corpore questum facientes, & lucri tantum causa in publicis ludis plagis contundi seferentes, haud comprehenduntur. Xystici enim erant athletae qui in ampla porticu, per hyberna tempora sub tecto exercebantur à Lanistis, ad fortitudinem & habitum bonum comparandum, quanquam nihilominus etiam in arenam descendere, & virtutis specimen edere solebant, hoc verò ob nullam pretii spem, sed gloriae solius adipiscenda gratia faciebant. Quemadmodum & Herodianus atq; Iulius Capitolinus, Commodum imperatorem gladiatorem eximium fuisse, & in publicis theatris, spreta Imperatoria dignitate, gladiatoris partes adimplesse scribunt.

Loco conclusionis quoniam ut Salustius scribit, Diu magnum inter mortales certamen fuit, vine corporis an virtute animi res militaris magis procederet, ita adhuc non minima contentio est, plus ne agat in pugile robur naturale an ars, addam veteres hac ipsa de re Rithmos:

OPTIMA THEORIA.
PRAXIS MAXIMA.

ROBVR